

6-SINF "TARIX" FANI DARSLIGI BO'YICHA

FAN: Tarix

SINF: 6-sinf

MAVZU: "Urug'chilik jamiyati"

TEXNOLOGIK XARITA

MAVZU	6 - sinf "Urug'chilik jamiyati"
Maqsad, vazifalar	Maqsad: O'quvchilarga <i>Urug'chilik jamiyati</i> to'g'risida bilimlar berish Vazifalar: - o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularda mavzu asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va kengaytirish. - mavzuga oid tarqatilgan materiallarni o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat munozara orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish, ularni bilimini baholash.
O'quv jarayonining mazmuni	<i>Urug'chilik jamiyati tarixini o'rganishdan iborat</i>
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Uslub: Og'zaki bayon qilish, «Tushunchalar tahlili» metodi, «FSMU» texnologiyasi Shakl: suhbat-munozara, amaliy mashg'ulot, kichik guruhlar va jamoada ishlash. Vosita: Tarqatma materiallar: matnlar, Usul: Tayyor yozma materiallar va chizmalar asosida. Nazorat: Og'zaki nazorat, savol-javoblar, kuzatish, o'z-o'zini nazorat qilish. Baholash: Rag'batlantirish, 5 balli tizim asosida baholash.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: mavzuni qisqa vaqt ichida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishiga erishadi, o'quvchilar faolligini oshiradi. O'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bir mashg'ulot jarayonida o'quvchilarni baholaydi. O'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishadi. O'quvchilar tomonidan yozma axborotni mustaqil o'rganish, uni xotirada saqlash, boshqalarga yetkazish, savol berish va savollarga javob berishga o'rgatadi. O'quvchi: Yangi bilimlarni egallaydi. Yakka holda va guruh bo'lib ishlashni o'rganadi. Nutqi rivojlanadi va eslab qolish qobiliyati kuchayadi, o'z-o'zini nazorat qilishni o'rganadi, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'ladi va baholay oladi.
Kelgusidagi rejalar (tahlil, o'zgarishlar)	O'qituvchi: Yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va darsda tatbiq etish, takomillashtirish. O'z ustida ishlash, mavzuni hayotiy voqealar bilan bog'lash. Pedagogik mahoratni oshirish. O'quvchi: matn bilan mustaqil ishlashni o'rganadi. O'z fikrini ravon bayon qila oladi. Shu mavzu asosida qo'shimcha materiallar topadi, ularni o'rganadi. O'z fikri va guruh fikrini tahlil qilib bir yechimga kelish malakasini hosil qiladi.

DARSNING BLOK CHIZMASI

№	Dars bosqichlari	Vaqt

1.	Tashkiliy qism	3 minut
2.	O‘tilgan mavzuni takrorlash	7minut
3.	Yangi mavzuni guruhlar bilan ishlash	20 minut
4.	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 minut
5.	Baholash	3 minut
6.	Uyga vazifa	2 minut

DARSNING BORISHI

I. Tashkiliy qism:

O‘quvchilar bilan salomlashish, davomatni aniqlash, uyga berilgan vazifalarni tekshirish, O‘zbekistonda va dunyoda sodir bo‘layotgan yangiliklar bilan (topshiriq berilgan o‘quvchilar orqali) tanishtirish.

Darsning jihozlanishi va darsga hozirlik ko‘rish

- 1.Darslik,
- 2.Dunyo va O‘zbekiston xaritasi
- 3.Tarqatma materiallar: (topshiriqlar yozilgan kartochkalar) (ilova qilinadi)
4. Sinf xonasini guruhlariga ishlashga tayyorlash(sinf o‘quvchilarining soniga qarab 4, 5 guruhga bo‘lib, stollarni qo‘yib chiqish)
5. Guruhlarni baholash uchun har bir o‘quvchiga quyidagicha jadval tayyorlanadi:

№	Savollar	<i>To‘g‘ri va to‘liq javob</i>	<i>Qisman to‘g‘ri javob</i>	<i>Umuman javob yo‘q</i>
1.	So‘nggi paleolit odami tashqi ko‘rinishini tasvirlab bering?			
2.	Eng qadimgi odamlar jamoasi urug‘chilik jamoasidan nimasi bilan farq qiladi?			
3	So‘nggi paleolit davrining muhim ixtirolarini ayting?			

Izoh: to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblar soni belgilanadi

Dars turi: Aralash

Dars jarayonida qo‘llaniluvchi metodlar: Kichik ma’ruza, guruhlarda ishlash metodlari.

Sinfni guruhlar bilan ishlashga tayyorlash

O‘quvchilarni guruhlarda ishlashga tayyorlash uchun dars boshlanishidan avval ularga sud tizimi va uning o‘ziga xos xususiyatlari to‘g‘risida yozilgan kartochkalar tayyorlanadi.

II. Yangi dars mazmuni (“Urug‘chilik jamiyati”):

O‘qituvchi yangi mavzuni slaydlar asosida qisqacha ma’ruza orqali tushuntiradi (slaydlar va ma’ruza ilova qilinadi).

Ma’ruza quyidagi tartibda tushuntiriladi:

- ❖ So‘nggi paleolit davri
- ❖ Mezolit davri
- ❖ Dehqonchilik va chorvachilikning vujudga kelishi

III. Yangi mavzuni mustahkamlash uchun

2-USUL: TUSHUNCHALAR TAHLILI USLUBI

Uslubning mohiyati. Ushbu uslub o'tilgan o'quv predmeti yoki bo'limning barcha mavzularini o'quvchilar tomonidan yodga olish, biron-bir mavzu bo'yicha o'qituvchi tomonidan berilgan tushunchalarga mustaqil ravishda o'z izohlarini berish, shu orqali o'z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish va o'quvchi tomonidan qisqa vaqt ichida barcha o'quvchilarni baholay olishga yo'naltirilgan.

Uslubning maqsadi. O'quvchilarni mashg'ulotda o'tilgan mavzuni egallanganlik va mavzu bo'yicha tayanch tushunchalarni o'zlashtirib olinganlik darajalarini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o'zlarining bilim darajalarini baholay olish, yakka va guruhlarda ishlay olish, sinfdoshlarining fikriga hurmat bilan qarash, shuningdek o'z bilimlarini bir tizimga solishga o'rgatish.

Uslubning qo'llanilishi: o'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida o'tilgan mavzuni o'zlashtirganlik darajasini baholash, shuningdek, Yangi mavzuni boshlashdan oldin o'quvchilarning bilimlarini tekshirib olish uchun mo'ljallangan. Ushbu uslubni mashg'ulot jarayonida yoki mashg'ulotning bir qismida yakka, kichik guruh hamda jamoa shaklida tashkil etish mumkin. Ushbu uslubdan uyga vazifa berishda ham foydalansa bo'ladi.

Mashg'ulotda foydalaniladigan vositalar: tarqatma materiallar, tayanch tushunchalar ro'yxati, qalam yoki ruchka, slayd.

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

- o'quvchilarni guruhlariga ajratiladi;
- o'quvchilar mashg'ulotni o'tkazishga qo'yilgan talab va qoidalar bilan tanishtiriladi;
- tarqatma materiallar guruh a'zolariga tarqatiladi.
- o'quvchilar yakka tartibda o'tilgan mavzu yoki yangi mavzu bo'yicha tarqatma materialda berilgan tushunchalar bilan tanishadilar;
- o'quvchilar tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tushunchalar yoniga egallagan bilimlari asosida izoh yozadilar;
- o'qituvchi tarqatma materialda mavzu bo'yicha berilgan tushunchalarni o'qiydi va jamoa bilan birgalikda har bir tushunchaga to'g'ri izohni belgilaydi yoki ekranda har bir tushunchaning izohi berilgan slayd orqali tanishtiriladi;
- har bir o'quvchi to'g'ri javob bilan belgilangan javoblarning farqlarini aniqlaydilar, kerakli tushunchaga ega bo'ladilar, o'z-o'zlarini tekshiradilar, baholaydilar, shuningdek bilimlarini yana bir bor mustahkamlaydilar.

Izoh: «Tushunchalar tahlili» uslubini «Chaynvord», «Uzluksiz zanjir», «Klaster», «Blits-zanjir» shaklida ham tashkil etish mumkin.

«Tushunchalar tahlili» uslubidan bir darsning o'zida dars boshlanishida o'tgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash yoki yangi mavzu bo'yicha o'quvchilarning dastlabki bilimlari, qanday tushunchalarni egallaganliklari va shu darsning oxirida bugungi mavzudan nimalarni bilib olganliklarini aniqlash uchun ham foydalanish mumkin.

Quyidagi mashg'ulotda foydalaniladigan tarqatma materialni misol tariqasida keltiramiz.

TUSHUNCHALAR	MAZMUNI
Miloddan avvalgi 40-12-mingyillik	-
Kromanyon	-
Samarqand shahri	-
Toshkent viloyati	-
Ohangaron daryosi	-
Ko'lbuloq	-
Farg'ona vodiysi	-
Taxminan 25-30 ming yil	-
Urug' jamoasi	-

Miloddan avvalgi XII-VII mingyillik	-
Muzlik davri	-
O‘q-yoy	-
Ibtidoiy ziroatchilik va chorvachilik	-
Obishir	-
Qo‘shilish	-
Machay	-
Zarautsoy	-
Miloddan avvalgi VI-IV mingyillik	-
Mikrolit	-
Kulolchilik	-
to‘quvchilik	-

1-USUL: “FSMU”TEXNOLOGIYASI

Texnologiyaning tavsifi. Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o‘tkazishda yoki o‘quv-seminari yakunida (yoki o‘quvchi)larning o‘quv mashg‘ulotlari hamda o‘tilgan mavzu va bo‘limlardagi ba’zi mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida yoki o‘quv rejasi asosida biror-bir bo‘lim o‘rganilgach qo‘llanilishi mumkin. Chunki bu texnologiya tinglovchi (yoki o‘quvchi)larni o‘z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan bir qatorda o‘quvchi - tinglovchilar tomonidan o‘quv jarayonida egallangan bilimlarini tahlil etishga va egallanganlik darajasini aniqlashga, baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga o‘rgatadi.

Texnologiyaning maqsadi. Ushbu texnologiya tinglovchi (yoki o‘quvchi)larni tarqatilgan oddiy qog‘ozga o‘z fikrlarini aniq va qisqa holatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

Mashg‘ulotni o‘tkazish tartibi:

- o‘qituvchi har bir tinglovchi (yoki o‘quvchi)ga «FSMU» texnologiyasining to‘rt bosqichi yozilgan qog‘oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni to‘ldirishni iltimos qiladi. Bu yerda:
- **F**- fikringizni bayon eting;
- **S** –fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating;
- **M** – ko‘rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;
- **U** – fikringizni umumlashtiring.
- o‘qituvchi tinglovchi (yoki o‘quvchi)lar bilan bahs mavzusi (yoki muammo)ni belgilab oladi;
- yakka tartibdagi ish tugagach, tinglovchi (yoki o‘quvchi)lar kichik guruhlariga ajratiladi va o‘qituvchi kichik guruhlariga «FSMU» texnologiyasining to‘rt bosqichi yozilgan katta formatdagi qog‘ozlarni tarqatadi;
- kichik guruhlariga har birlari yozgan qog‘ozlardagi fikr va dalillarni katta formatda umumlashtirgan holda to‘rt bosqich bo‘yicha yozishlarini taklif etiladi;
- o‘qituvchi kichik guruhlarning yozgan fikrlarini jamoa o‘rtasida himoya qilishlarini so‘raydi;
- mashg‘ulot o‘qituvchi tomonidan muammo bo‘yicha bildirilgan fikrlarni umumlashtirish bilan yakunlanadi.

Tarqatma materialning taxminiy nusxasi

VAZIFA. «Urug‘chilik jamiyati» mavzusi bo‘yicha quyidagi fikrlaringizni bayon eting:

- **F**- fikringizni bayon eting;
- **S** –fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating;
- **M** – ko‘rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;
- **U** – fikringizni umumlashtiring.

V. Dars yakunlanadi va baholanadi

O'quvchilar tomonidan bajarilgan topshiriqlarni o'qituvchi baholash uchun o'quvchilarning uyga berilgan vazifalarni to'g'ri bajarganligi, darsdagi faol ishtiroki va dars jarayonida jadvalning to'g'ri to'ldirilganligi va kartochkalar bilan to'g'ri ishlaganligi e'tiborga olinib baholanadi.

VI. Uyga vazifa

Yangi mavzuni darslik bo'yicha o'qib, mavzu oxiridagi savollarga javob tayyorlash.

MA`RUZA

So'nggi paleolit davrida miloddan avvalgi 40-12 mingyilliklarda ko'pdan-ko'p voqealar ro'y berdi. Bu davrda toshga ishlov berish texnikasi va mehnat qurollari yasash usullari o'zgardi. Odamning o'zi ham, tashqi qiyofasi ham o'zgarib bordi. Mazkur davrda hozirgi qiyofadagi odam – kromanyon odami yashagan edi.

So'nggi paleolit davri odami manzilgohlari Samarqand shahri hududidan, Toshkent viloyati Ohangaron daryosi vodiysidagi Ko'lbuloq manzilgohining yuqori madaniy qatlamlaridan, shuningdek, Farg'ona vodiysidan topilgan.

Taxminan 25-30 ming yil muqaddam odamlar ancha takomillashgan kesuvchi, arralovchi va parmalovchi mehnat qurollari yasaydigan bo'lishgan. Inson endilikda taqinchoqlar – munchoqlar, tumorlar va uzuklar ham yasay boshladi.

Shunday qilib, so'nggi paleolitda insoniyat o'z rivojida tag'in bir pog'onaga yuksaldi. Odamlar qarindoshlardan tarkib topgan ixcham guruhlariga – urug' jamoalariga ajralib chiqishdi. Urug'ga oqsoqol sardorlik qilgan, urug' a'zolari bitta manzilgohda yashagan. Bir joyda yashab turgan bir qancha urug'lar qabilani tashkil etgan.

Mezolit davri taxminan miloddan avvalgi XII-VII mingyillikda davom etgan. Mezolit davri boshlanishi bilan Muzlik davri poyoniga yetdi, bu narsa iqlim ancha ilishiga va odamlar turmushiga o'zgarishlar bo'lishiga olib keldi.

Mezolit davrida inson o'q-yoy yasashni o'rganib oldi. O'q-yoy kashf etilishi bilan odam ixtiyorida chopqir hayvonlar va qushlarni ovlash imkoniyati vujudga keldi.

Mezolit davri oxirida inson hayvonlarni qo'lga o'rgata boshladi. Ovchilar itni qo'lga o'rgatishdi, itlar bilan birga ov qilinganda o'lja oldingisiga qaraganda mo'l-ko'l bo'ldi. Tiriklayin tutib olingan hayvonlarni endi odamlar o'ldirilmasdan, yegulik zaxirasi sifatida saqlab qo'yiladigan bo'lishdi.

Mezolit davri oxirida Old Osiyoda xo'jalikning yangi tarmoqlari – ibtidoiy ziroatchilik va chorvachilik vujudga keldi.

Bugungi kunda mezolit davriga oid yuzdan ziyod manzilgohlar ochilgan. Farg'ona vodiysining tog'oldi va tog'lik tumanlarida, Toshkent vohasida hamda O'zbekiston janubida bunday manzilgohlar ko'plab uchraydi. Obishir, Qo'shilish va Machay manzilgohlari, shuningdek, Zaratsoy darasidagi qoyatosh rasmlari ancha mufassal o'rganilgan.

Neolit davrida – yangi tosh asrida o'zlashtiruvchi xo'jalikda tub o'zgarish sodir bo'ldi, tabiatdan barcha tayyor narsalarni ola boshlagan inson endi ishlab chiqaruvchi xo'jalikka – ziroatchilik va chorvachilikka o'tdi. O'rta Osiyoda neolit davri miloddan avvalgi VI-IV mingyilliklar bilan davrlashtiriladi. Arxeologlar neolit davri boshlanishini sopol idishlar yasashning kashf etilishi bilan belgilaydilar.

Mezolit va neolit davrida odam toshdan kichik mehnat qurollari – mikrolitlar yasashni, toshga ishlov berishning oldin tanish bo'lmagan usullarini silliqdash, arralash, sirlash va teshikchalar parmalashni qo'llay boshladi.

Neolit davrida aksariyat qabilalar o'troq turmush tarziga o'tib, doimiy turar joylar qura boshlagan.

O'qituvchi: A. Tursunov